Journal of Philosophy and Linguistics
Research Article Peer-review, Open Access

Ingliz Va O’zbek Tillarida Bayram Konseptining Chog’ishtirma Tadqiqi

Normurodova Farog‘at Tojimurodovna [1]

Annotatsiya: Ushbu tezis ingliz va o‘zbek tillarida “Bayram” konseptining chog‘ishtirma tadqiqiga bag‘ishlangan. Bayram tushunchasi har ikki madaniyatda qadimiy ildizlarga ega bo‘lib, xalq urf-odatlari, diniy marosimlar va ijtimoiy hayot bilan chambarchas bog‘liq. Tadqiqotda ingliz tilidagi holiday, feast, festival kabi atamalar o‘zbek tilidagi bayram, to‘y, sayil tushunchalari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Shuningdek, til birliklari orqali madaniy qadriyatlarning qanday ifodalanishi va farqlanishi ochib berildi.

Kalit so‘zlar: Bayram konsepti, ingliz tili, o‘zbek tili, qiyosiy tadqiq, madaniyat, lingvokulturologiya.

[1]*normurodovafarogat915@gmail.com*

Insoniyat tarixida bayramlar qadimdan xalqning ijtimoiy hayotida, urf-odatlari va madaniyatida muhim o‘rin egallab kelgan. Bayram tushunchasi nafaqat marosim va tantanalarni anglatadi, balki u xalqning ma’naviy qadriyatlari, diniy qarashlari hamda ijtimoiy birlik ramzi sifatida ham namoyon bo‘ladi. Har bir xalqning bayramni tasavvur etishi, uni ifodalash usuli va unga beriladigan ma’no turlicha bo‘lib, til va madaniyatda o‘ziga xos ko‘rinish topadi. “Bayram tushunchasi har bir xalqning madaniy hayotida qadimiy ildizlarga ega bo‘lib, urf-odat va diniy marosimlar bilan chambarchas bog‘liqdir”.[1.45]

Ingliz tilida holiday, feast, festival kabi so‘zlar turli ijtimoiy va diniy tadbirlarni bildirsa, o‘zbek tilida bayram, sayil, to‘y kabi tushunchalar xalqona hayot tarzi, marosimlar va qadimiy an’analarning ajralmas qismi sifatida shakllangan. Bu atamalar o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlarni aniqlash, ularning lingvokulturologik xususiyatlarini tadqiq qilish, til orqali milliy mentalitet va qadriyatlarni o‘rganishga yordam beradi. “Ingliz tilidagi holiday, feast, festival kabi tushunchalar rasmiy dam olish kunlari va diniy marosimlarni anglatib, madaniyatda muhim ahamiyat kasb etadi”.[2.156]

Mazkur tadqiqot ingliz va o‘zbek tillarida bayram konseptining qiyosiy tahliliga bag‘ishlanib, ikki xalq madaniyati va tafakkuridagi umumiylik hamda o‘ziga xos jihatlarni ochib berishga qaratilgan.

Maqsad va vazifalar

Maqsad: Ingliz va o‘zbek tillarida “Bayram” konseptining lingvistik hamda madaniy jihatlarini qiyosiy tahlil qilish, ularning o‘xshash va farqli tomonlarini aniqlash hamda til orqali milliy qadriyatlarning

qanday ifodalanishini ochib berish.

Vazifalar: “Bayram” konseptining nazariy asoslarini va uning lingvokulturologik mohiyatini yoritish.

Ingliz tilidagi holiday, festival, feast, celebration kabi birliklarning semantik xususiyatlarini tahlil qilish.

O‘zbek tilidagi bayram, sayil, to‘y kabi tushunchalarning ma’no doirasi va qo‘llanish sohalarini tadqiq etish.

Ingliz va o‘zbek tillarida bayram konseptining umumiylik va farqlarini aniqlash.

Bayram tushunchasi orqali ikki xalq madaniyatida ifodalangan qadriyatlarni lingvokulturologik nuqtayi nazardan ochib berish.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, bayram konseptining tarjima jarayonidagi o‘ziga xosliklarini ko‘rsatish.

Bayram konsepti ingliz va o‘zbek tillarida o‘ziga xos semantik, lingvokulturologik va konseptual xususiyatlarga ega bo‘lib, ularning qiyosiy tadqiqi xalq tafakkuridagi umumiylik va farqlarni aniqlash imkonini beradi.

Ingliz tilida bayram konsepti: Ingliz tilida bayram tushunchasi asosan holiday, festival, feast, celebration kabi birliklar orqali ifodalanadi.

Holiday — diniy, milliy yoki rasmiy dam olish kuni. Masalan, Christmas holiday, Easter holiday.

Festival — ko‘pincha san’at, madaniyat yoki diniy an’ana asosida keng nishonlanadigan tadbir. Masalan, Music Festival, Harvest Festival.

Feast — diniy yoki oilaviy marosimlarda o‘tkaziladigan ziyofat. Masalan, Thanksgiving feast.

Celebration — umumiy bayramona kayfiyat va tantanalarni ifodalaydi.

Ingliz tilidagi bu atamalar ko‘proq rasmiylik, davlat tomonidan belgilangan dam olish kunlari, shuningdek, xalqaro yoki diniy festival tushunchalari bilan bog‘liq.

O‘zbek tilida bayram konsepti: O‘zbek tilida “bayram” konsepti keng ma’noga ega bo‘lib, nafaqat diniy yoki rasmiy kunlarni, balki xalqona marosim va tantanalarni ham o‘z ichiga oladi.

Bayram — diniy va milliy kunlar: Navro‘z bayrami, Mustaqillik bayrami, Ramazon hayiti.

To‘y — oila marosimlari: nikoh to‘yi, sunnat to‘yi.

Sayil — xalqning ommaviy yig‘inlari, ko‘ngilochar tadbirlari.

O‘zbek tilidagi bayram tushunchasi ko‘proq ijtimoiy birlik, oilaviy qadriyatlar va milliy urf-odatlar bilan bog‘liq.

O‘xshashlik va farqlar: O‘xshashliklar: Har ikki til va madaniyatda bayram ijtimoiy hayotning muhim qismi, diniy marosimlar va xalqona qadriyatlar bilan chambarchas bog‘liq. Har ikkala madaniyatda bayram — quvonch, birlashish va qadriyatlarni mustahkamlash vositasi.

Farqlar: Ingliz va o‘zbek madaniyatlarida bayram konseptining o‘xshashlik va farqlari til orqali yaqqol ko‘zga tashlanadi.[3.114] Ingliz tilida holiday tushunchasi ko‘proq dam olish va rasmiy kunlarni anglatadi, o‘zbek tilida esa bayram kengroq, oilaviy va xalqona marosimlarni ham qamrab oladi. Ingliz tilida festival tushunchasi ko‘proq san’at va madaniyatga urg‘u bersa, o‘zbek tilida sayil ko‘proq xalqona o‘yinlar va an’anaviy urf-odatlarga asoslanadi.

Bayram konseptining lingvokulturologik talqini milliy qadriyatlarni anglashda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.[4.98] Lingvokulturologik jihatlar.

Til orqali bayram konseptining ifodalanishi milliy qadriyatlarni ochib beradi:

Ingliz madaniyatida shaxsiy erkinlik va rasmiylik ustuvor bo‘lsa,

O‘zbek madaniyatida jamoaviylik, mehr-oqibat va qadimiy urf-odatlarga hurmat asosiy o‘rinni egallaydi.

Ingliz va o‘zbek tillarida “Bayram” konseptining qiyosiy tadqiqi shuni ko‘rsatadiki, bayram tushunchasi har ikki xalq madaniyati va ijtimoiy hayotida muhim o‘rin egallaydi. Ingliz tilidagi holiday, festival, feast, celebration birliklari asosan rasmiy dam olish kunlari, diniy marosimlar va madaniy tadbirlarni ifodalasa, o‘zbek tilidagi bayram, sayil, to‘y tushunchalari xalqona urf-odatlar, oilaviy qadriyatlar va jamoaviylikni chuqurroq aks ettiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ingliz madaniyatida bayram ko‘proq rasmiylik va shaxsiy erkinlikka urg‘u berilgan bo‘lsa, o‘zbek madaniyatida jamoaviylik, mehr-oqibat va qadimiy an’analarga sodiqlik asosiy tamoyil sifatida namoyon bo‘ladi. Bu esa til orqali milliy mentalitet va qadriyatlarning qanday ifodalanishini yaqqol ko‘rsatadi.

Umuman olganda, bayram konseptini chog‘ishtirma o‘rganish ikki xalq madaniyati va tafakkuridagi umumiyliklarni aniqlash bilan birga, milliy o‘ziga xosliklarni ham chuqurroq anglash imkonini beradi. Tadqiqot natijalari lingvokulturologik tahlillar, tarjimashunoslik va xalqaro madaniy aloqalarni rivojlantirishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Safarov Sh. Lingvokulturologiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
2. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
3. Wierzbicka A. Understanding Cultures through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, and Japanese. – New York: Oxford University Press, 1997.
4. Хроленко А.Т. Лингвокультурология: Теория и практика. – Москва: Флинта, 2013.
5. Ханазаров А. O‘zbek xalqining urf-odat va marosimlari. – Toshkent: Sharq, 2011.
6. Allan K. Cultural Conceptualisations and Language: Theoretical Framework and Applications. – Amsterdam: John Benjamins, 2015.